

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

**ОСОБИСТІТЬ НА ШЛЯХУ
ДО ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ:
ІННОВАЦІЙНА ПРАКТИКА, НАБУТИЙ ДОСВІД**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25–26 січня 2023 року**

(електронне видання)

Київ – 2023

УДК

Ш

Рецензенти:

Завалевський Ю. І. – д-р пед. наук, проф., Перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Соболик Т. А. – директор Нетішинського ліцею № 1 Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області.

Рекомендовано Вченою радою
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
(протокол № 4 від 26 квітня 2023 року)

За загальною редакцією д-ра психол. наук, проф., дійсного члена (академіка) НАПН України, директора Інституту проблем виховання НАПН України Беха І. Д.

Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 25–26 січня 2023 року) (електронне видання). Упорядники: С. В. Кириленко, О. І. Кіян, А. М. Палій. Київ : ДНУ «ІМЗО», 2023. 156 с.

ISBN

ISBN

У збірнику матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід», яка відбулася 25-26 січня 2023 року в межах виконання завдань прикладного наукового дослідження з розроблення наукових засад державної політики у сферах освіти і науки за темою «Інноваційні практики закладів загальної середньої освіти в реалізації Концепції «Нова українська школа» у воєнний/повоєнний час» подано практичний досвід інноваційної діяльності закладів освіти з питань формування духовних цінностей здобувачів освіти.

Теоретичний матеріал, який розміщено в електронному виданні доповідей доповнено різноманітними практиками, методиками, програмами. Висвітлений досвід буде корисними керівникам, учителям закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічним працівникам, студентам педагогічних коледжів, інститутів, університетів та методистам усіх рівнів, батьківській громадськості.

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори

ЗМІСТ

КІЯН Ольга. Вступне слово. Інноваційні виховні практики у духовно-моральному вихованні особистості	6
БЕХ Іван. Патріотизм особистості крізь призму духовних виявлень.....	11
ЖУРБА Катерина. Досвід військово-патріотичного виховання молоді у зарубіжній практиці.....	17
КИРИЛЕНКО Світлана. Новаторські ідеї Нової української школи у виховних практиках закладів загальної середньої освіти.....	28
БЕССАРАБ Наталія. Нова українська школа у поступі до цінностей в урочній діяльності закладів освіти	33
БОДНАРЮК Світлана, ЗАРЕМБА Людмила. Комунікативні компетентності учасників освітнього процесу в поліетнічному регіоні (на прикладі Чернівецької області).....	39
ДУТЧАК Інна. Спільні міжетнічні освітньо-культурні проекти у рамках транскордонного співробітництва.....	46
ГАВЛІТІНА Тетяна. Упровадження Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей»: інноваційні практики Рівненщини.....	50
ОРЛОВСЬКА Надія. Особливості реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у закладах освіти Хмельницької області	58
БЕЗКОРОВАЄВА Наталія. Формування духовно-морального світогляду здобувачів освіти шляхом національно-патріотичного виховання засобами інформатики.....	65
БЕЗПАЛЬКО Галина. Виховання здобувачів освіти на засадах духовних цінностей.....	71

БОРИС Руслана, ЛЕВКОВИЧ Богдана. Цінності сучасної молоді.....	79
ЗАВОДНА Леся. Духовність в умовах викликів і потрясінь: як не піддатися духовній втомі та не опустити руки.....	86
МАЗУРОК Мирослава. Мова як ідентифікатор духовних цінностей у вимірі війни.....	89
КОЗЮТИНСЬКА Наталія. Національно-патріотичне виховання в контексті реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей»	93
КОСЬКОВЕЦЬКА Валентина. Виховання духовних і національних цінностей у Новій українській школі.....	98
КУЗЬМОВА Тетяна. Формування і розвиток національних ідеалів сучасного учня крізь призму навчальних програм з: християнської етики, історії, громадянської освіти, правознавства.....	103
ПАВЕНКО Наталя. Модель педагогіки співробітництва як інструмент розвитку учня в сучасних реаліях.....	109
РЕУЦЬКА Тетяна. Національно-патріотичне та духовне виховання на сучасному уроці історії.....	114
СЕМЕНЮК Любов. Особистість на шляху до духовних і національних цінностей в умовах становлення Нової української школи.....	120
СТЕПЧИНА Наталія. Формування життєтворчого потенціалу на уроках української літератури.....	124
СТОЛЯРЕНКО Олена, СТОЛЯРЕНКО Оксана, МАГАС Людмила. Соціокультурна освіта і формування духовних цінностей особистості.....	127
ТКАЧЕНКО Лариса. Технологія «Щоденні 5» на допомогу вчителю та учням	133

ТРУБЧАНІНА Олена. Особистість вченого у відео YOUTUBE каналу «Олена Трубчаніна зрозуміти хімію», як інструмент виховання сучасного учня.....	138
ЦИБУЛЬСЬКА Світлана. Спілкуємось ефективно: що треба знати вчителю про діалог.....	145

3. Формування психологічної пружності особистості засобами художньої літератури //Всесвітня література в школах України. 2016. № 4 (418). С. 2-7.

Олена СТОЛЯРЕНКО,
*доктор педагогічних наук, професор
 кафедри педагогіки, професійної освіти та
 управління освітніми закладами,
 Вінницький державний педагогічний
 університет імені Михайла Коцюбинського,
 м. Вінниця*

Оксана СТОЛЯРЕНКО
*кандидат педагогічних наук, доцент
 кафедри іноземних мов
 Вінницький національний технічний
 університет, м. Вінниця*

Людмила МАГАС,
*викладач,
 Вінницький національний технічний
 університет, м. Вінниця*

СОЦІОКУЛЬТУРНА ОСВІТА І ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У рамках педагогічної соціології науковці досліджують цінності в контексті соціокультурності освіти, вивчають ціннісний вимір соціалізації учнів (І. Бех [1], Т. Бутківська [3], Ю. Гапон [4]). Дослідження доводять, що в сучасних умовах якісних змін суспільного буття акцентується увага на гуманізації й гуманітаризації освіти, як факторах збереження її соціокультурності. Якщо суспільство існує в культурі, то кожне його явище має свою цінність, як має її кожна людина, оскільки, природно, вона є вільною, наділеною індивідуальними рисами, особистістю. Гуманізм

найчастіше пов'язують з набуттям «людського в людині», духовним світом особистості. Освіта як соціокультурний феномен має свою вартість і визначає власне ставлення до суспільних цінностей. В основі всезагальності гуманізму – визнання абсолютних цінностей, тобто загальнолюдських, які передбачають право кожної людини на власні ідеали. Вони являють собою інваріантний факт духовного світу та фіксують людське як загальнолюдське, що являє собою парадигму будь-якій галузі суспільствознавства. Це його вихідний принцип, головна методологічна й світоглядна засада. Актуалізація питання гуманізації та гуманітаризації освіти пов'язана також з кризою людини в суспільстві, нехтуванням інтелектуальним потенціалом, порушенням природного процесу освіти, логіки її побудови. Ця проблема є часткою загального завдання відродження культурної детермінації освіти. Очевидна необхідність переосмислення її сутності, оскільки вона є однією з найважливіших суспільних цінностей. Звичайно, потребують розробки та наукового обґрунтування, поглиблення теорії, об'єктами якої виступають людина, духовність, матеріальність, соборність, які б розкривали самобутність української культури та сприяли її збереженню і розвитку в контексті взаємозв'язку національно-державницької та загальнолюдської ментальності. У цьому зв'язку не зайвим виступає звернення до просвітницьких традицій української філософської думки (ідеї Г. Сковороди, В. Золотницького, М. Костомарова, П. Куліша), наукових шкіл Кирило-Мефодіївського товариства, Києво-Могилянської академії. Адже необхідне мудре поєднання традицій із сучасним уявленням та сприйняттям навколишнього світу. Побудова культуромісткої системи освіти передбачає зміну самої культурної парадигми, системи ціннісних орієнтацій людини і суспільства. Відомо, що в кризові періоди найбільш вразливими та безпорадними виступають духовні цінності. Виникають проблеми у визначенні їх ієрархії, механізмів суспільного визнання та особистісного формування. За таких обставин потенціал людського духу виявляє себе у відродженні культурних традицій. Врахування цього аспекту є істотним

фактором соціокультурної освіти.

Існування та функціонування цінностей пов'язані з особливою здатністю людської свідомості – відображувати та фіксувати значення тих чи інших духовних або матеріальних, реальних або уявних об'єктів для задоволення потреб людини, реалізації її інтересів. Від того, наскільки глибоко ввійдуть у свідомість цінності, залежить наповненість життя справді людським, реальним гуманістичним змістом. Людина живе в світі фактів і подій. Усвідомлення навколишнього середовища має диференційну значущість. Деякі цінності сприймаються людьми об'єктивно і не потребують емпіричних доведень. Але в окремих історичних і соціальних контекстах вони мають різний зміст і значення аж до повного заперечення. Соціальні цінності є абсолютними, оскільки визначають сталість людського роду, його сутність, об'єктивацію самореалізації. Вони становлять основу життєдіяльності людини і виступають історичними утвореннями, способами зв'язку свідомості і буття, людини і світу. Звідси впливає значущість тієї чи іншої цінності в свідомості суб'єкта, в його оцінках та уявленнях.

Щодо ціннісної свідомості учнівської молоді, то, як свідчать результати наукових досліджень, її формування ґрунтується на інтерналізації вже даних стереотипів соціальної реальності. Освітній процес транслює певні ціннісні судження, які трансформуються в конкретні ціннісні уявлення. Це перший, але істотний крок залучення індивіда до реального ціннісного світу.

Кожна система цінностей суспільства в цілому, певної соціальної групи, учнівської молоді зокрема, має свою ієрархію. В ній є пріоритети, що стосуються вибору засобів та способів діяльності. Так смисложиттєві вартості становлять основу культури.

Поведінку людини, з одного боку, визначає традиція як соціокультурний феномен, універсальний спосіб життєдіяльності, а з іншого – діалектика раціональної дії, спрямована на узгодження особистісної поведінки з динамікою попиту та пропозиції.

Оскільки сучасне українське суспільство перебуває в стані затяжної

кризи, то і ціннісно-нормативна система має аномальний характер, що впливає на орієнтаційну спрямованість особистості, її духовний та соціальний розвиток. Має місце процес девальвації загальнолюдських цінностей – гідності, порядності, здатності до співпереживання. Система духовно-ціннісних орієнтацій спрощується і дедалі більше зводиться до прагматичних уподобань і прагнень. Подібні процеси торкаються також і середовища учнівської молоді, але в більш радикальній формі, а це ще більше актуалізує гуманістичне виховання.

Важливим засобом формування духовності особи є засвоєння соціальних цінностей, які прийнято вважати пріоритетними. Життєдіяльність людей передбачає певну ціннісну орієнтацію, тобто спрямування індивіда на ті соціальні цінності, які здатні регулювати його діяльність та цілепокладання [5; 6]. Як відображення фундаментальних соціальних інтересів особи, ціннісні орієнтації виявляють її суспільну позицію, світогляд і моральні принципи. Формування системи ціннісних орієнтацій особистості свідчить про стабільність світоглядної та життєвої позицій. Вони є результатом безперервного процесу соціалізації. Та якби не змінювалось суспільство, яку б трансформацію не зазнавали його основні сфери, детермінуючим фактором життєдіяльності особи, нормативною характеристикою її способу життя є духовні (соціальні) цінності як універсальний компонент мотивації соціальної поведінки.

Входження суспільства в інформаційний простір, осягнення висот інтелекту в різноманітних його виявах неможливе без розвитку «людського в людині» – її розуму, унікальності і багатоманітності особистісного самоствердження в духовній сфері. Духовні цінності є першочерговою потребою людської творчості. Це гуманістичні орієнтири практичного освоєння світу на основі самореалізації, творчого розвитку особи, яка втілює найвищі досягнення свого розуму, почуття, волі. Це спосіб задоволення найвищих людських потреб. Визначальним показником стабільності суспільства є рівень духовних орієнтацій його громадян. Ключовим поняттям

сучасної аксіології та соціальної екології є людське життя як вінець ціннісної ієрархії. Ці ідеї стосовно цінностей в контексті соціокультурності освіти належать Т. Бутківській [2]. Саме така спрямованість освіти сприятиме формуванню духовних орієнтирів учнівства. Мінливість сучасного соціокультурного середовища визначає динаміку цінностей. Через це в них відбувається зміна позитивних сенсів, які в конкретних умовах мають історичне, соціальне, моральне виправдання. Вартості, що лежать в основі суспільства, неодмінно пов'язані з індивідуальною людською діяльністю. Це цільові загальнолюдські цінності індивідуального рівня, до яких належать знання, майстерність, влада, власність. Через них людина самоутверджується у суспільстві, набуває певного статусу. Всі фундаментальні цінності сфокусовані на дві найбільш значущі складові – суспільство і особу.

Якщо основна увага суспільства сконцентрована на особистості, то всі цільові індивідуальні цінності широко доступні, а ієрархію інструментальних становлять свобода, право, закон. Звідси абсолютність основної внутрішньої цінності людини – її гідність як представника людського роду. Пробудження та відчуття особою власної людської гідності є першоосновою внутрішньої свободи, духовного характеру та справжнього громадянства. Гідність у різних групових, класових, національних цінностях сприяє знаходженню спільної мови, взаєморозумінню у суперечливому плюралізмі масових рухів, обґрунтуванню загальнолюдських інтересів. Пріоритетність саме цієї людської якості повинна стати в аксіологічному ряду гуманістичної спрямованості освіти, духовних орієнтирів молоді. Однією з визначальних гуманістичних цінностей є творчість як засіб саморозвитку і самореалізації особистості, розкриття її потенцій та якостей. Сьогодення вимагає продуктивної людської діяльності, синтезу її різноманітних форм творчої пошукової дії. Творчість як цінність формується в процесі навчання, виховання, суспільної практики. Здобуття навичок творчих здібностей в учнівській молоді, виховання в особистості такої цінності, як потреба до праці, працелюбності через творчість є важливою проблемою освіти.

Оскільки соціалізація – це процес можливості співіснування в соціумі, то важливою її складовою є її соціальні цінності. Вони відіграють вирішальну роль у культурному засвоєнні дійсності. Це певні значення вищого порядку, окультурене представлення відчуттів, емоцій, ідей, найважливіший елемент культури, який звеличує людину, формує її духовні орієнтації, надає життєдіяльності певного сенсу. Завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісно в оточуючому її світі, в його ритмі. Світ цінностей – це передусім світ культури, сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, оцінок [3]. Фундаментом творення світогляду молодої людини є соціальні цінності. Це – узагальнені уявлення про мету і норми поведінки. Вони втілюють історичний досвід і концентрують сутність культури окремого етносу та всього людства. Такі орієнтири існують в свідомості кожної людини. З ними учні співставляють свої дії, а також визначають соціокультурні типи відносин стосовно конкретних обставин у певній соціальній групі, колективі. Водночас цінності є засобами досягнення мети. Вони виконують роль фундаментальних норм, забезпечують інтеграцію суспільства, допомагають індивідам здійснювати соціально визнаний вибір своєї поведінки в життєво важливих ситуаціях. Система цінностей утворює внутрішній стрижень культури, духовну квінтесенцію потреб та інтересів індивідів. Виступаючи мотивом соціальної дії, впливає на формування ціннісних орієнтацій. Таким чином, кожна ціннісна система має двоєдину природу: в індивіді як самоцінному суб'єкті і суспільстві як соціокультурній системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ-Чернівці. 2018. 296с.
2. Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти: матеріали всеукраїнської науковопрактичної конференції, м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2020 р. Тернопіль: Видавництво ТНПУ, 2020. 82 с.

3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

Лариса ТКАЧЕНКО,
*вчитель початкових класів,
Миколаївська гімназії №7
Миколаївської міської ради, м. Миколаїв*

ТЕХНОЛОГІЯ «ЩОДЕННІ 5» НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ ТА УЧНЯМ

Реформа шкільної освіти спрямована на виховання самодостатньої, конкурентоспроможної особистості яка здатна навчатися протягом життя. У Державному стандарті початкової освіти значна роль приділяється мовно-літературній освітній галузі: «метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [1]. Для досягнення поставлених цілей відбувається пошук та випробування різних педагогічних технологій навчання, які б були найбільш ефективними на кожному етапі уроку. Однією з таких нових педагогічних технологій є «Щоденні 5».